

УДК: 635.635.61

Л.О. Лещенко, В.П. Сєвідов, аспіранти

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОВОЧІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасний стан та визначено основні тенденції розвитку овочівництва України. Визначено, що за останні роки в Україні майже при незмінних площах виробництва, завдяки підвищенню врожайності, валовий збір овочів збільшився в півтора рази внаслідок запровадження сучасних технологій виробництва овочів. Відзначимо, що серед усіх причин, які стримують вітчизняне овочівництво, найвагомішою є імпорту закордонних овочів, які мають набагато нижчу собівартість. Наступною причиною можна назвати цінову політику в країні, пов'язану з виробництвом овочів. Для подолання негативних тенденцій в розвитку овочівництва необхідно посилити державне регулювання ринкових відносин, підвищити ефективність використання ресурсів.

Ключові слова: овочівництво, ринок овочевої продукції, виробництво овочевих культур, врожайність, технології.

Постановка проблеми. Овочівництво як рослинницька галузь сільського господарства займається вирощуванням овочевих культур і є важливою складовою овочевого комплексу нашої країни. Саме овочеві культури забезпечують населення важливими продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Загалом в усьому світі відомо понад 120 овочевих культур. Проблема подолання кризового стану, що склався в галузі, є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Галузь овочівництва динамічно розвивається в більшості країн світу завдяки зростаючому попиту на плодоовочеву продукцію на світовому і внутрішньому ринках. Протягом останніх 20 років виробництво овочевої продукції у світі зросло більше ніж у 2 рази, що перевищує темпи зростання населення, що є свідченням того, що споживання овочів у світі зростає. Якщо рівень доходів у світі продовжуватиме зростати, то буде зростати і попит на овочеву продукцію та розширюватися асортимент високоякісних свіжих овочів. Питання розробки методів та розвитку овочівництва були висвітлені у працях І.Г. Кириленка, П.М. Макаренка, В.Я. Месель-Веселяка, В.В. Писаренка, В.П. Рудь, О.О. Кіях.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення сучасного стану виробництва овочевої продукції, тенденцій його розвитку, а також визначення основних напрямів підвищення ефективного виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Основна цінність овочевої продукції полягає в тому, що вони містять вуглеводи, ефірні олії, вітаміни, ферменти, мінеральні солі та інші цінні харчові речовини. До складу овочів входять такі вітаміни як: А, В, В1, В2, С, Р, РР та інші, нестача яких в організмі людини викликає важкі порушення. Наприклад, 50 г моркви або солодкого перцю забезпечує добову потребу людини у вітаміні А, 13 г брюссельської капусти – у вітаміні С.

На сучасному етапі в Україні велику роботу з питань розвитку овочівництва ведуть науково-дослідні інститути, станції, навчальні заклади, передові господарства. Серед таких установ слід відзначити Інститут овочівництва і баштанництва УААН (Харківська обл.), Сквирську, Одеську, Кримську та інші селекційно-дослідні станції. Серед навчальних закладів провідні місця займають Національний університет біоресурсів і природокористування (м. Київ), Національний університет садівництва (м. Умань), Національний аграрний університет (м. Вінниця), Національний аграрний університет ім. Докучаєва (м. Харків). Закордонні установи представляють: Всеросійський науково-дослідний інститут рослинництва (м. Санкт-Петербург), Науково-дослідний інститут овочівництва Молдови (м. Тирасполь) [1].

Ґрунтово-кліматичні умови України є досить сприятливими для вирощування багатьох видів продукції рослинництва, зокрема, овочів. Саме тому згідно рішення продовольчої та сільськогосподарської комісії ООН (ФАО) Україну віднесено до числа держав, які в недалекому майбутньому мають стати донорами продовольства в світі. Безперечно, цей висновок відноситься і до можливостей України в галузі овочівництва. Адже сьогодні за валовим виробництвом овочів Україна входить до числа світових лідерів (рис. 1).

Частка України у світовому виробництві становить 1 %, останні п'ять років цей відсоток не змінюється. Основними виробниками високотоварного виробництва овочів в світі є країни Середземномор'я, Західної Європи та США. Але існуючий рівень валового виробництва забезпечує лише 16-те місце в серед найбільших світових виробників овочів.

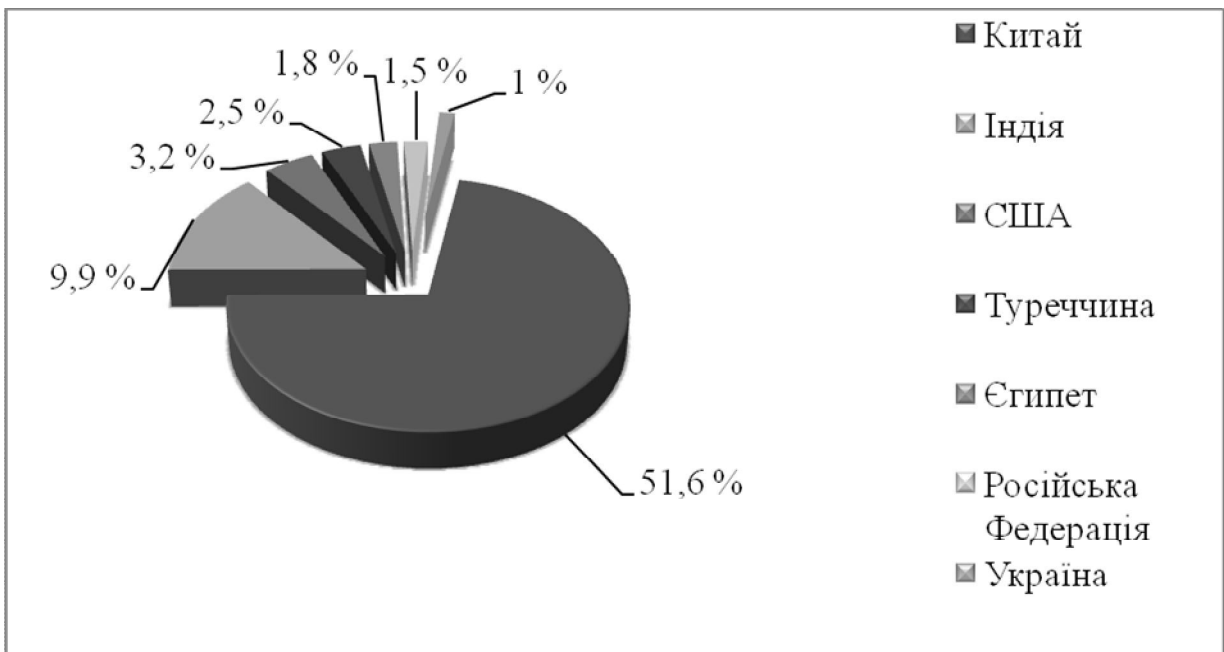

Рис. 1. Структура світового виробництва овочів

В останні роки спостерігається залучення інвестицій в сільське господарство, що сприяє впровадженню нових технологій, техніки, засобів захисту рослин [1].

Досвід багатьох країн світу переконує, що з підйомом матеріального добробуту населення докорінно змінюється структура його харчування, зокрема зменшується споживання хліба і картоплі і збільшується - плодів, ягід, овочів. Оскільки овочі - джерело вітамінів, вони позитивно впливають на обмін речовин, фізіологічні функції і підвищення захисних властивостей організму, а складний комплекс хімічних сполук овочів дозволяє вважати їх цінним лікувально-дієтичним продуктом, то обсяги їх споживання мають велике значення [3].

Овочі вирощують у закритому та відкритому ґрунті з метою отримання продукції протягом цілого року. Найбільше поширення в Україні мають 7-10 овочевих культур відкритого ґрунту, з-поміж яких капуста, цибуля, часник, перець, із баштанних – кабачки, гарбузи столові та кавуни. Вирощування зазначених культур на території України має певні територіальні відміни зумовлені низкою природно-географічних та соціально-економічних чинників, сукупність яких і формує сучасну географію овочівництва [4].

Зауважимо, що особливістю сьогоденного овочівництва в Україні, в тому числі і в нашому регіоні, є те, що основна частина виробництва продукції (приблизно 90 %) виробляється у дрібнотоварних господарствах, проте як до 1991 р. більше ніж 75 % овочів давали колгоспи, радгоспи, овочеві фабрики і решту дрібні індивідуальні господарства. Основними

виробниками овочів в Україні залишаються приватні аграрні селянські господарства, частка яких в окремі роки у виробництві продукції галузі сягає 85-90 %.

Виробництво овочів на невеликих площах стримує застосування високопродуктивних засобів механізації, підвищує собівартість та не дозволяє контролювати якість продукції і стан навколишнього середовища в зв'язку з застосуванням інтенсивних технологій.

За останні роки в Україні майже при незмінних площах виробництва, завдяки підвищенню врожайності, валовий збір овочів збільшився в півтора рази. Цьому сприяло запровадження сучасних технологій виробництва овочів на підставі застосування, в першу чергу, високопродуктивних сортів і гібридів, ефективних хімічних засобів захисту рослин, сучасних ресурсозберігаючих систем зрошення.

Дані виробництва овочів в Україні за регіонами (таблиця) свідчать, що у 2014 р. за показником валового виробництва із-поміж областей України до трійки лідерів входять Херсонська (1285,5 тис. т або 13,3 % до загальної по Україні), Дніпропетровська (709,6 тис. т або 7,4 %) та Харківська (665,8 або 6,9 % тис. т) області, що характеризуються вигідним географічним положенням, з точки зору організації руху матеріальних потоків, високим рівнем технологічної готовності а також підвищеною щільністю населення, і, як наслідок, зростанням платоспроможного попиту.

В цілому спостерігається позитивна тенденція до збільшення валового збору овочів за досліджуванні роки. Вирощування овочів було економічно вигідним, оскільки витрати повністю покривались.

Проведені дослідження свідчать, що в період з 2011 по 2014 рр. виробництво овочів у Херсонській області збільшилося на 52,8 %, у Харківській – на 43,3 %, у Київській – на 24,9 %. На рис. 2 відображено дані виробництва овочів у провідних областях України за 2014 р.

Виробництво овочів за регіонами України, тис. т. [2]

	2010		2011		2012		2013		2014	
	тис. т.	у % до загальної по Україні	тис. т.	у % до загальної по Україні	тис. т.	у % до загальної по Україні	тис. т.	у % до загальної по Україні	тис. т.	у % до загальної по Україні

Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. № 3. Серія „Економічні науки”

Україна	8122,4	100	9832,9	100	10016,7	100	9872,6	100	9639,5	100
АР Крим	398,7	4,9	432,5	4,4	391,3	3,9	472,9	4,8	-	-
Області										
Вінницька	310,9	3,8	388,1	3,9	366,2	3,7	482	4,9	456,7	4,7
Волинська	248,7	3,1	279,5	2,8	281,9	2,8	282,1	2,9	277,1	2,9
Дніпропетровська	560,3	6,9	674,1	6,9	671,6	6,7	600	6,1	709,6	7,4
Донецька	415,5	5,1	527,6	5,4	511,9	5,1	503,2	5,1	485,3	5
Житомирська	209,4	2,6	235,9	2,4	242,2	2,4	224,7	2,3	239,1	2,5
Закарпатська	245,9	3,1	262,5	2,7	282,7	2,8	289	2,9	297,1	3,1
Запорізька	281,8	3,4	324,2	3,3	346,1	3,5	424,6	4,3	430,1	4,5
Івано-Франківська	122,1	1,5	143,3	1,5	146,5	1,5	163,3	1,7	166,7	1,7
Київська	454,9	5,6	521	5,3	568,3	5,7	546,3	5,5	568,4	5,9
Кіровоградська	218,4	2,7	234,9	2,4	210,5	2,1	200,1	2	236,2	2,5
Луганська ²	257,2	3,2	304,8	3,1	333,3	3,3	310,9	3,1	181,7	1,9
Львівська	411,9	5,1	469,6	4,8	471,3	4,7	456,7	4,6	479,1	5
Миколаївська	354,1	4,3	481	4,9	521,3	5,2	463,2	4,7	492,1	5,1
Одеська	473,6	5,8	526,9	5,4	472,9	4,7	408,6	4,1	437,6	4,5
Полтавська	405,6	4,9	500,2	5,1	491,9	4,9	462,6	4,7	521,7	5,4
Рівненська	216,5	2,6	237,1	2,4	250,5	2,5	255,5	2,6	248,7	2,6
Сумська	153,7	1,8	189,3	1,9	185,3	1,8	189,4	1,9	194,3	2
Тернопільська	193,5	2,3	252,3	2,6	254,8	2,5	252,2	2,6	270,8	2,8
Харківська	464,5	5,7	702,6	7,1	698,4	7	707,7	7,2	665,8	6,9
Херсонська	841,5	10,3	1123,8	11,4	1287,7	12,9	1161,2	11,8	1285,5	13,3
Хмельницька	208,8	2,5	235	2,4	225,4	2,3	209,4	2,1	209,2	2,2
Черкаська	281,2	3,4	353,6	3,6	368,6	3,7	361,6	3,7	356,1	3,7
Чернівецька	219	2,6	229,3	2,3	228,3	2,3	232,1	2,4	232,2	2,4
Чернігівська	174,7	2,1	203,8	2,1	207,8	2,1	209,8	2,1	198,4	2,1

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

² Дані можуть бути уточнені.

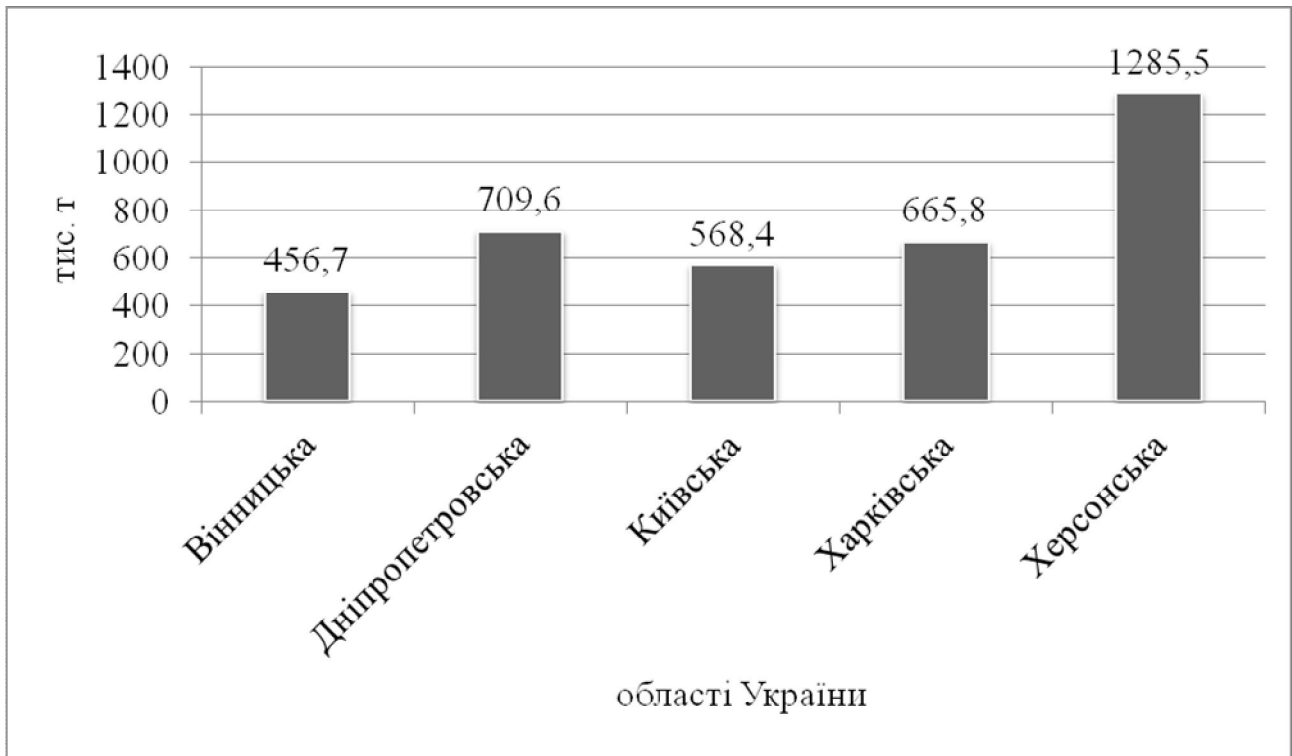

Рис. 2. Виробництво овочів у провідних областях України у 2014 р.

На нашу думку розвиток овочівництва в Україні в майбутньому можливий за умови розширення посівних площ під культури, подальше залучення інвестицій, використання високоврожайних сортів і гібридів, впровадження новітніх технологій вирощування, підвищення свідомості населення щодо отримання стандартизованої і конкурентоспроможної продукції.

Також для підвищення ефективності розвитку овочівництва необхідно вирішити комплекс організаційно-економічних та технічних заходів, зокрема: створення економічних умов для відновлення спеціалізованих овочівницьких господарств у приміських і сировинних зонах і на цій основі змінити співвідношення у виробництві овочів між приватним і громадським сектором та поліпшення постачання ним населення міст; налагодження в Україні виробництва засобів механізації по вирощуванню овочів; поліпшення системи вітчизняної селекції і насінництва; реконструкція і модернізація переробних підприємств; розвиток кооперування та інтеграції сільськогосподарських виробників товарних овочів і удосконалення економічного механізму взаємовідносин з переробними і торгівельно-закупівельними підприємствами як гарантами реалізації вирощено овочевої продукції [5].

Сучасний ринок овочевої продукції вимагає наявності злагоджених диверсифікованих каналів реалізації продукції, власних торгівельних точок і мереж як всередині країни, так і поза її межами. Нині в Україні

розроблено Концепцію Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі на період до 2020 р., відповідно до положень якої орієнтований обсяг фінансування розвитку овочівництва та виробничої інфраструктури дотичної до нього має скласти понад 30,8 млн грн до 2015 р.. Втілення цієї концепції дозволить довести обсяги виробництва продукції в межах країни до 10 млн т, а в перспективі до 2020 р. до 13,5 млн т щорічно, створить додатково 30-40 тис. робочих місць, та дасть можливість довести обсяги експорту вітчизняної овочевої продукції до 2,5 млн т, а продукції переробної галузі до 3 млн т. [4].

Висновки. Отже, щоб подолати негативні тенденції в розвитку овочівництва, необхідно, насамперед, посилити державне регулювання ринкових відносин, підвищити ефективність використання ресурсів, розширити державну допомогу господарствам. Держава може здійснювати регулювання ринку через цінову і кредитно-податкову політику, а також через створення відповідних умов для зміцнення матеріально-технічної бази господарств, удосконалюючи податкову систему і систему інших аспектів регулювання ринку для того, щоб посилити прагнення до інвестицій і розвитку НТП.

Бібліографічний список: 1. Горпинюк С.А., Вдовенко С.А. Стан і перспективи розвитку овочівництва в умовах Лісостепу правобережного [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/60353.doc.htm. 2. Дані офіційного сайту Держкомстат України, 2010 - 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Кучеренко Т. Мировое производство овощей и картофеля /Т. Кучеренко // Овощеводство. – 2014. –№ 3. – С.18-23. 4. Сухий П.О, Заячук М.Д. Сучасний стан та перспективи розвитку овочівництва в Україні Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия География. – Т. 25 (64). – 2012. № 3. – С. 38-48. 5. Яковенко К.І. Овочівництво України на порозі 21 ст. // Вісник аграрної науки. – 2012. – № 8.

Л.А. Лещенко, В.П. Севидов. Современное состояние и тенденции развития овощеводства в Украине. В статье рассмотрено современное состояние и определены основные тенденции развития овощеводства Украины. Определено, что за последние годы в Украине почти при неизменных площадях производства, благодаря повышению урожайности, валовой сбор овощей увеличился в полтора раза вследствие внедрения современных технологий производства овощей. Отметим, что среди всех причин, которые сдерживают отечественное овощеводство,

весомой является импорт иностранных овощей, которые имеют более низкую себестоимость. Следующей причиной можно назвать ценовую политику в стране, связанную с производством овощей. Высокие цены на топливо, минеральные удобрения, семена, средства химической защиты растений, машины и оборудование приводят к повышению себестоимости отечественной продукции.

Для преодоления негативных тенденций в развитии овощеводства необходимо, прежде всего, усилить государственное регулирование рыночных отношений, повысить эффективность использования ресурсов, расширить государственную помощь хозяйствам.

Ключевые слова: овощеводство, рынок овощной продукции, производство овощных культур, урожайность, технологии.

L.O. Leshchenko, V.P.Sevidov. The current state and trends of vegetable production in Ukraine. The article reviews the current state and the main trends of Vegetables of Ukraine. Vegetable crop sector as agriculture is engaged in growing vegetables and vegetable is an important part of the complex of our country.

Determined that in recent years in Ukraine is almost constant in the areas of production, by increasing productivity, gross harvest of vegetables increased by half. This was facilitated by the introduction of modern technologies of vegetable production on the basis of applications, primarily high-performance varieties and hybrids, effective crop protection chemicals, saving modern irrigation systems. Note that all causes that hinder domestic vegetable growing, most significant is the import of foreign vegetables that have a much lower cost. Another reason is pricing in the country related to the production of vegetables. High prices for fuel, fertilizer, seed, chemical plant protection equipment, machinery and equipment led to higher cost domestic products.

In general, the current market vegetable production requires established channels of sales, own outlets and networks both within the country and abroad.

In order to overcome the negative trends in the development of vegetable, it is necessary, first, to strengthen state regulation of market relations, increase resource efficiency, to expand state aid farms. The state can regulate the market through pricing and credit and tax policies, and by creating the right conditions for strengthening material-technical base of farms, improving the tax system and other aspects of the system of market regulation in order to strengthen the desire for Investment and Development of STP.

Key words: vegetable, market vegetable production, vegetable production, productivity, technology.